

ATATÜRK, CUMHURİYET VE TÜRK ORDUSU

ANLAŞMA DEVLETLERİNİN ARIBURNU ÇIKARMASI VE YARBAYMUSTAFA KEMAL
BEYİN (ATATÜRK) YÖNETTİĞİ KARŞI TAARRUZ ÖRNEĞİ*

SELAHATTİN ÖNDER**

Birinci Dünya Savaşı içinde cereyan eden savaşlardan hiçbirisi, özellikle sonuçları açısından, Çanakkale Savaşları kadar önemlidir.

Müttefiklerin Çanakkale Boğazı'na karşı teşebbüsleri 1914 yılı Ağustos ayından beri söz konusu olmaya başlamış, o dönemde Osmanlı devleti henüz tarafsız olduğu için üzerinde durulmamıştı. İngilizler de özellikle Osmanlı devleti, daha Birinci Dünya Savaşı'na girmeden Çanakkale Boğazı ile yakından ilgilenmişlerdir. Savaş başlamadan önce, İngiltere Savaş Bakanı *Lord Kitchener* ile *Admiralty* Birinci Lordu *Winston Churchill*, Yunanlıları Gelibolu Yarımadası'na bir ordu çıkartmaya ikna etmeye çalışılar. Bu proje için Yunanlıların ağızları arandığında önce, pek hevesli göründüler. Bu harekete kaulmalarına karşılık Yunanlılara Kıbrıs adası verilecekti. Yunanistan daha sonra Alman asıllı Yunan Kralının etkisiyle de fikirlerini değiştirdi. İngilizler de çok geçmeden bu projeyi unuttular.¹

Amiral *Souchon*'un Karadeniz'deki Rus limanlarını bombardımanından sonra 3 Kasım 1914'de İngiliz ve Fransız filosu Çanakkale Boğazı'nda Seddülbahir ve Kumkale'yi bombaladı. Çanakkale Boğazı'na yapılan bu hücum İngilizlerin "niyetini" ve projenin kendilerince sürdürüldüğünü açıkça göstermekte idi.

Süreç şöyle işledi: 1914 Kasım ayı sonunda *Churchill* Harp Meclisinin ilk toplantısında Mısır'ın güvenliği için Gelibolu Yarımadası'nın işgalini yeniden

* Bu makale, 18 Mart 1998 tarihinde Osmangazi Üniversitesi'nde Çanakkale Zaferi'nin 83. Yıldönümü nedeniyle düzenlenen panelde sunulan bildirinin genişletilmiş biçimidir.

** Yard.Doç.Dr., Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Alan Moorehead, *Çanakkale Geçilmez*, Çev. Günay Salman, Milliyet Yay., İst. 1972, s. 41-42.

gündeme getirdi. *Churchill*'in bu teklifi *Lord Kitchener* tarafından, Mısır'ın henüz tehlikede olmadığı gerekçesiyle reddedildi.²

Fransa'daki savaşın mevzi savaşına dönüşmesi üzerine İngiltere'deki mahfillerde düşmana etkili bir darbe vurmak için başka fakat, daha uygun bir cephe bulunulmasına çalışıldı.³

İngiliz hükümeti yetkilileri Fransa cephesindeki bu durgunluğa karşı yeni bir hareket alanı aramaya başladılar. *Llyod George* 1914 sonundan itibaren bu düşüncüyü savunmaya koyuldu. İngiliz Genelkurmayında da bu düşünceden yana olanlar vardı. Kolordu Komutanı General *Lardemelle* 1914 Kasımında Balkanlarda uygulanmak üzere iki hareket planı hazırladı. Bunlardan biri; Türkiye'ye karşı saldırıya geçerek, düşmanlardan birini barışa zorlayıp Çanakkale ve İstanbul Boğazlarını yeniden açmak, Rusya ile bağlantı kurmaktır. İkincisi de, Avusturya-Macaristan'a karşı Sırp ordusuyla işbirliği yaparak bir saldırı yöneltmektir. Bu görüşler karşısında, Fransa'nın bütün çauşmaların merkezi olarak kalmasını isteyen "Baulhılarla", bir yenilik yaparak strateji inisiyatifini düşmanın elinden almak isteyen "Doğulular" arasında büyük bir tartışma çıktı. İngiliz Genelkurmayı ikiye bölündü.⁴

İngiltere'de Balkanlarda yeni bir cephe açılması hususunda tartışmalar devam ederken (1914 yılının sonuna doğru) İngiltere'nin Petrograd sefirinden Londra'ya önemli bir telgraf geldi. Bu telgrafta sefir, Rusya'nın Kafkaslardaki durumunun, Türklerin mühim bir çevirme hareketinden dolayı büyük bir endişe doğurduğundan bahsediyordu. *Grandük Nikola*, elde bulunan tek bir erin dahi Alman-Avusturya cephesi için lazım olduğundan bahisle Kafkasya'daki Rus Komutanın takviye talebini reddetmişti. "Mamafih müşârun-ileyh İngilizlerin Türklere karşı başka bir taraftan karadan veya denizden bir nümayiş yapılarak Türklerin Kafkasya'dan çekilmesinin, bu suretle vaziyetteki müşkülâtın giderilmesini" talep etmekteydi.⁵

Kitchener bu mesajdan sonra *Churchill* ile görüşerek Petrograd'a bir telgraf gönderdi. Bu telgrafta: "Türklere karşı bir nümayiş yapılması için

² Aspinall C.F. Ogländer, *Çanakkale Gelibolu Harekatı*, Çev. Tahir Tunar, Gn. Kur. Askeri Matb., İst. 1939, C. 1, s. 55.

³ Ogländer, *a.g.e.*, s. 56.

⁴ Pierre Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Adnan Cemgil, Alın Kitaplar Yay., İstanbul 1969, s. 252.

⁵ Ogländer, *a.g.e.*, s. 63-64.

tedbirler alınacağına göre, *Grandük Nikola*'ya teminat vermenizi rica ederim" diyordu.⁶

İngiltere Denizcilik Bakanlığı, diğer sahalarda ihtiyaç duyulmayan gemilerin kullanılmasıyla Çanakkale Boğazı'nın forsalanabileceğini şayet bir başarısızlık olursa, hareketin bir göstere addedilerek istenilen dakikada tatil edilebileceği görüşünde idi.⁷

Başta *Churchill* olmak üzere İngiliz denizcilik çevreleri Çanakkale Boğazı'nın forsalanıp geçilmesiyle şu kazançları elde edebileceklerini hesaplamışlardı. İstanbul'u alarak Osmanlı devletini savaş dışı bırakmak. Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve İtalya'yı İtilaf Devletleri safına celbetmek. Böylece İttifak Devletlerini demir bir çember içine almayı düşünüyorlardı. Bu taktirde Tuna'dan yukarı ilerlemek için yol açılmış olurdu. Rusya pek ziyade ihtiyaç duyduğu harp malzemesini alabilir, buğday ihracı sayesinde Rus piyasasındaki krizin önüne geçilebilirdi.⁸

İngiltere Savaş Meclisi'nin 13 Ocak 1915'teki toplantısında, *Churchill* "Çanakkale Planı"nı hararetle savundu. *Lord Kitchener* planı "denemeye değer" bularak "etkili olmadığını anlarsak bombardımanı keseriz" diyordu. Sonuçta, 28 ocak 1915'deki toplantıyla⁹ tek bir itiraz sesi yükselmeden şöyle karar alındı: "*Admiralty*, Şubat ayı içinde amacı İstanbul olmak üzere Gelibolu Yarımadası'nı bombardıman ederek alacaktır."¹⁰

İtilaf Devletlerini Çanakkale'de cephe açmaya iten faktörler, onlar açısından topluca şöyle ifade edilebilir: 1-Bau Cephesine Alman tazyikini azaltmak, 2-Osmanlı devletine, hassas bölgeden taarruz ederek İstanbul'u ele geçirmek ve onu daha harbin başında safdışı bırakmak, 3- Rusya'ya cephane ve diğer araç ve gereçleri sokmak için yol açmak, 4- Süveyş ve Mısır üzerindeki Türk tehdidini ortadan kaldırmak, 5- Kararsız durumda bulunan Balkan devletlerini (Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan) eski anlaşma içine almak.¹¹

⁶ Oglander, *a.g.e.*, s. 65.

⁷ Oglander, *a.g.e.*, s. 65.

⁸ Oglander, *a.g.e.*, s. 70.

⁹ Ziya Komut, *I. Cihan Harbinde Çanakkale ve Balık Çıkarmaları ile II. Cihan Harbinde Şimali Afrika ve İtalya Çıkarmalarının Mukayesesi*, İstanbul 1946, s. 1'den aktaran Tuba Karakaya, *a.g.m.*, s. 68.

¹⁰ Moorehead, *a.g.e.*, s. 49-50.

¹¹ Tuba Karakaya, "Çanakkale Muharebeleri: Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı Öncesi Durumu", *Askeri Tarih Bülteni*, Genelkurmay Basımevi, sayı 36, Ankara 1994, s. 66.

İngiliz Hükümetinin Çanakkale Boğazı'nda yukarıda arzettiğimiz gibi bir cephe açma kararı üzerine İngiliz ve Fransız gemilerinden müteşekkil bir birleşik filo hazırlandı. Birleşik Filo'da, İngilizlere ait 15'i muharebe gemisi, 4'ü hafif kruvazör, 1'i depo gemisi, 1'i uçak gemisi, 16'sı muhrip, 5'i denizaltı ve 7'si mayın arama gemisi olmak üzere toplam 49 gemi vardı. Fransız gemileri ise 5'i muharebe gemisi, 1'i uçak gemisi, 6'sı muhrip, 2'si denizaltı olmak üzere toplam 13 gemiden ibaret olup, Birleşik Filoyu oluşturan gemilerin toplamı 62'yi bulmaktaydı.

Müttefik donanmanın Komutanı *Amiral Carden* taarruz planını şöyle yapmıştı.

1- Giriş (medhal) tahkimatını yok etmek,

2- Kepez'e kadar olan iç savunma tahkimatını tahrip etmek,

3- Boğaz'ın en dar kısmındaki savunma tahkimatlarını tahrib etmek,

4- Kalın mayınların temizlenmesi, Boğaz'ın dar yerlerindeki tabyalardan karaya çıkarılacak birliklerle işgali ve donanmanın Marmara'ya girmesi.¹²

Birleşik Filo 19 Şubat 1915'den itibaren bu saldırı planını uygulamaya çalıştı. Bu girişim, Müttefiklerin muazzam filosuyla boğazın girişindeki dış tabyalar arasındaki ilk çatışmadır. Müttefikler, boğazın mayınlı olması ve Türk topçusunun isabetli atışları neticesinde bir ilerleme kaydedemediler. Orhaniye, Ertuğrul, Kumkale ve Seddülbahir Tabyaları İngiliz ve Fransız zırhlıları tarafından bombalandı. Düşman, etkili bir ateş açmak için demirlemeleri gerektiğini, yalnız tabyalara isabet etmenin yeterli olmadığını ve toplar yok edilmeden kesin bir başarı sağlanamayacağını gördü.¹³

25 Şubat 1915 taarruzuyla Cihaniye ve Ertuğrul bataryalarımız düşmüş sayılabilir. 1-15 Mart tarihleri arasında İngiliz ve Fransız gemilerinin boğazı geçme girişimleri sonuçsuz kalınca İngiliz Donanma Komutanı *Amiral Carden* görevden alınarak yerine *Amiral De Robeck* donanma komutanlığına getirildi. *Amiral De Robeck* gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra 18 Mart 1915'te 18 zırhlı ve kruvazörleriyle saldırıya geçti. Bu genel saldırıda İtilaf Devletleri donanmasının *Bouvet*, *Irresistible*, *Ocean* adlı zırhlıları Boğaz'ın karanlık liman bölgesine bir gün önce *Yüzbaşı Hakkı Bey* komutasındaki

¹² Oglander, a.g.e., s. 69-70.

¹³ İsmail Kayabalı ve Cemender Arslanoğlu, *Çanakkale Zaferi 1915*. Ankara 1975, s. 18.

Nusret mayın gemisinin döşediği mayınlara çarparak battılar. *Gaulois*, *Suffren*, *Inflexible* ve *Agememnon* adlı gemileri de ağır yara alarak savaş dışı kaldı. 18 Mart 1915 günü Türk ordusu büyük bir zafer kazandı. İtilaf Devletleri donanmasının üçte biri savaş dışı bırakıldı. İtilaf Devletlerinin insan zayiatı 800'ü buldu. Türkler 40 şehit verdi ve 18'i Alman olmak üzere 74 kişi yaralandı.¹⁴ Türk, Alman yaralı ve şehit toplamının 97 olduğunu gösteren kaynak da vardır.¹⁵

İtilaf Devletleri, Çanakkale Boğazı'ndaki 18 Mart 1915'te uğradıkları yenilgiden sonra, İstanbul'a denizden ulaşamayacaklarını anlamışlardı. Fakat İngilizlerin böyle bir plandan hemen vazgeçmeleri hem millet olarak onların özelliklerine uygun değildi, hem de dünya kamuoyunda prestijlerinin düşmesine neden olacaktı; bu nedenle kara ordularının yardımını almaya karar verdiler.¹⁶

İngilizlerin 18 Marttan hemen sonra İmroz ve Limni adalarına asker, malzeme ve erzak yığıldıkları haberleri Ege Adalarından, Yunanistan'dan ve Mısır'dan gelmeye başladı. Adı geçen coğrafya eski Osmanlı toprakları olduğundan, bu memleketlerde çok sayıda Osmanlı vatandaşı yaşamakta olup, insanların Osmanlı ülkesi ile ilişkileri devam etmekteydi.

Yukarıdaki hususları ve gelişmeleri değerlendiren Türk Başkomutanlığı da yalnız donanma ile başarıya ulaştırılamayan deniz hareketinin karadan da denenebileceğini hesapladı. Özellikle, Gelibolu Yarımadası'na yapılabilecek çıkarma operasyonuna karşı, bölgedeki kara birliklerini güçlendirmeye karar verdi. Bu amaçla Türk Başkomutanlığı 5. Orduyu kurarak, komutanlığına Alman Askeri Heyeti Başkanı Liman von Sanders'i getirdi.

İtilaf Devletleri gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra 25 Nisan 1915 sabahı çıkarma yapmayı planlamışlardı. İtilaf devletlerinin Çanakkale Birlikleri Komutanı Hamilton biri Seddülbahir, diğeri Kabatepe olmak üzere iki asıl, biri Saroz Körfezi, diğerleri de Kumkale ve Beşiğe olmak üzere üç de sahte (şaşırtma) bölgesi tespit etmişti.

¹⁴ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, C. 3, K. 2, T.T.K. Yay., Ankara 1983, s. 71.

¹⁵ S. Bilbaşar, *Çanakkale 1915*, İstanbul 1971, s. 25'den aktaran Tuba Karakaya, a.g.m., s.

¹⁶ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, Ga. Kur. Basımevi, Ankara 1978, C.V, s. 212.

Seddülbahir Çıkartması:

Gelibolu Yarımadasını ele geçirmek amacıyla "Akdeniz Seferi Kuveti" adı altında İngiliz, Fransız ve Anzaklardan oluşan 75.000 kişilik Müttefik deniz ve kara orduları General Hamilton komutasında Seddülbahir ve Arıburnu'na asker çıkarmaya başladılar. 25 Nisan sabahı erken saatlerde Seddülbahir bölgesine çıkarılan 29'uncu İngiliz Tümeni önceden tespit edilmiş beş çıkarma yerine çıkarma yapular. Buralar İngilizler'in harflerle belirledikleri (S) Hisarlık (V) Ertuğrul Koyu, W (Tekkekoyu), (X) İkizkoyu, Y (Zığındere) kumsallarıydı.¹⁷ Karaya çıkarılan düşman birliklerinin ilk hedefi Alçıtepe, son hedefi Kilitbahir platosu idi.

Arıburnu Çıkartması:

Bu bölgeye Avustralya ve Yeni Zelanda birliklerinden oluşan ve "Anzak" adı verilen birlikler çıkarma yapacaklardı. 25 Nisan sabahı saat 4.30'da ilk Anzak birlikleri bu bölgelere karaya çıkmış ve bunu diğer çıkarma birlikleri izlemiştir. Karaya çıkan Anzak birliklerinin o günkü hedefi, Kocaçimen Tepesini ele geçirmektir. Bundan sonraki günlerde de, Seddülbahirdeki İngilizlerle birlikte Eceabat bölgesine yürüyerek Gelibolu Yarımadası'nın güney kısmını ele geçirmektir.

Müttefik ordusunun Seddülbahir'e çıkarmış olduğu 17.000 kişilik 24. İngiliz Tümeni, Arıburnu'na çıkarmış olduğu 30.000 kişilik Anzak kolordusuna karşılık bu iki bölgeyi Albay Halil Sami Bey komutasındaki 9.000 kişilik 9'uncu Tümen savunuyordu. Bu tümen kuvvetleri Liman von Sanders'in yaptığı savunma planı gereğince, bazı cephede, çoğu geride ihtiyatta bulunuyordu. Yani, ilk düşman saldırıları tamamı 4.500 kişiyi geçmeyen ilerideki bu zayıf kuvvetlerce karşılanmak zorunda idi.

25 Nisan sabahı Arıburnu'ndaki sarp kayalık bölgeye çıkarma yapan düşman kuvvetlerinin karşısında 27'nci alayın bir bölüğü vardı. Düşman buradaki az sayıdaki askerlerimizin müdahalesini kırarak saat 17.00'ye kadar Conkbayırı'nın güney yamaçlarına Düz Tepe bölgesine ulaştı. Saat 08.00'de Tümen komutanı'ndan izin alan 27'nci Alay Komutanı, alayın tamamı ile Kanlısirt üzerine çıkan düşmanın güney kesimine taarruza başladı.

Tarihimizin bu kesitinde tarihi rolünü gerçekleştirecek bir komutanı sarıbaşıyla ele almalıyız. Mustafa Kemal (Atatürk) Osmanlı Devleti savaşa gir-

¹⁷ Oglander, a.g.e., s. 240.

diği sırada Sofya'da Ataşemiliterdi. Silah arkadaşları cephede çarpışmaya başlamışken kendisi Sofya'da bulunarak bu olaya seyirci kalamayacağını düşünerek muharebe alanlarından birinde görevlendirilmesi için sürekli istekte bulunup Çanakkale Cephesi'ne atanmasını sağlar. 19. Tümen adında yeni bir tümen kurmak ve onu kumanda etmek üzere Ocak 1915'te yurda döner.

Düşman 18 Martta denizden taarruza hazırlanırken Mustafa Kemal Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa ile birlikte Kirte'dedir. Ona göre, düşman kıyıya asker çıkarmak ve hatta Alçıtepe'yi kendi koruma bölgesindeki Seddülbahir ve Kabatepe'nin kuzey ve güneyini almak isteyebilirdi. Bunun için harp oyunları yaptırır ve Eceabat bölgesinde bir ihtiyat tümeni bulundurulması gerektiğini ve kendi tümeninin ordu ihtiyatı olduğunu belirtir ve oraya takviye yapılır.

Yarbay Mustafa Kemal Beyin komutanı olduğu 19'uncu tümen 5'inci ordunun ihtiyatı olarak Bilgalı köyünde de bulunuyordu. Ordu komutanı Liman von Sanders sanki savaş yokmuş gibi çıkarma günü Saroz Körfezi bölgesine gitmiş ve hiç bir müdahale emri vermemişti. Aynı şekilde Kolordu komutanları da Ordu komutanından emir almayınca bir karşı harekatta bulunmamışlardı. İşte bu tehlikeli vaziyette Mustafa Kemal Bey kendi inisiyatifile ve Ordu ve Kolordu komutanlarından izin almadan birliklerini harekete geçirmişti. Yarbay Mustafa Kemal Bey (Atatürk) de derhal birliklerine alarmı ve hazırlık emrini vermişti. Bu anda Tümen Süvari Bölüğü'nü de kuzey bölgenin en hassas ve gözetlemeye en elverişli noktası olan Kocaçimen tepesine gönderdi. Bölük aldığı keşif ve güvenlik talimatlarına göre, önceden ve kestirme yollardan Arıburnu ve Kabatepe istikametinde birer keşif kolu gönderirken, büyük kısmı da Kocaçimen tepesine hareket etti. Mustafa Kemal (Bey) de arazi durumunu yakından incelemek üzere birliğini beklemeden derhal Conkbayırı'na hareket etti. Bu sırada da birliklerine kendisini takip etmeleri emrini verdi.

M. Kemal Bey, Conkbayırı'na vardığı zaman ilerleyen düşman kuvvetleri ile yüz yüze gelmişti. Bu sırada bir müfrezeye efradının Conkbayırı'na doğru kaçmakta olduğunu gördü. Bizzat bu efradın önüne çıkarak onlara şu emri verdi. "— Neden kaçuyorsunuz?... Düşmandan kaçılmaz, düşmanla savaşılır... Cephaneniz kalmadı ise süngünüz vardır... Süngü tak yere yat!..." Bu emirleri

alan erlerin yere yatması üzerine, düşman askerleri de yere yatmak zorunda kalmışlardı.¹⁸

Düşmanın geçirdiği tereddüt anı, Gelibolu Yarımadası'nın kilidi sayılan Conkbayırı'nın düşman eline geçmesini önlemiş ve 57. Alayın gelmesi ile Mustafa Kemal Bey taarruzu: "Size ben taarruz etmeyi emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve komutanlar geçebilir"¹⁹ sözleriyle başlatmıştır.

Bu sözler taarruz esnasında etkisini göstermişti. Artık düşman filosofunun bombardımanına rağmen 57. Alayın taarruzları hızla gelişmişti. Allah Allah nidalarıyla yüksek araziden kopup gelen Türk hücumları, önüne çıkan düşman gruplarını silip süpürüyordu. Diğer taraftan 27'nci 77'nci Alayların da taarruzlarıyla düşman sahile kadar atlıyordu.

Kahraman 27'nci Alayın bu taarruza sırasında heyecan verici ve göz yaşartıcı birçok olaydan bir örnek de biz verelim. Taburların ilerlediği arazi sık fundalıklarla kaplıydı. Bu fundalıklar yalnız askerlerimizi gizlemekle kalmamıştı. Funda diplerinde dürürlü bırakılmış yüzlerce kirli çamaşıra rastlanılmıştı. Mehmetçikler ileri harekalarında abdest alarak temiz temiz çamaşırlarını giymişlerdi.²⁰ Ölürsem şehit, kalırsam gazi düşüncesiyle hareket eden Anadolu'nun bu yiğit insanları manevi hazırlıklarını da tamamlamışlardı. Bunları gören komutanların içleri titemiş, gözleri yaşarmıştı.

19'ncü Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal Bey 25/26 Nisan gecesi de taarruzlarına devam etti. Gündüz kazanılan başarıları devam ettirmek istiyordu. Düşman derlenip toparlanmadan denize dökülmeliydi. Fakat arazinin sarp ve fundalık olması askerlerimizin hareket kabiliyetini düşürüyordu. Diğer taraftan düşman ışıldaklarla aydınlatma yaparak gemi toplarıyla aralıksız olarak askerlerimiz üzerine mermi yağdırıyordu. Bu saldırılarda işgalciler çok ağır kayıplara uğratılmasına rağmen kıydan sökülüp atılamadı. Mustafa Kemal Beyin yönettiği bu taarruzlarda düşman büyük kayıplar verdiği gibi kıyıya da hapsedilmişti.

25 Nisan günü elde edilen bu başarılar ve kazançlarda Mustafa Kemal Beyin büyük emeği ve rolü vardı. 5'inci Ordu Komutanı Liman von

¹⁸ Mustafa Kemal (Atatürk) Arıburnu Muharebeleri Raporu, Yayına Hazırlayan: Uluğ İğdemir, TTK Basımevi, Ankara 1990.

¹⁹ Karakaya, a.g.m., s. 73.

²⁰ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Gı. Kur. Basımevi, Ankara 1978, C. V, s. 106.

Sanders'in bütün olumsuz tavrına rağmen Yarbay Mustafa Kemal Bey hiç kimseden emir ve izin almadan, salt kendi iradesiyle cephenin genel durumunu düşünerek, tam zamanında birlikleri harekete geçirerek düşman ilerlemesine engel olmuştur.²¹ Eğer Mustafa Kemal Beyin bu müdahalesi olmasaydı düşman Kocaçimen tepesi ve Conkbayırı tepesini de ele geçirerek Gelibolu Yarımadası'nın güneyine sahip olarak, Çanakkale Boğazı'nı donanmasına açabilirdi. Mustafa Kemal Beyin Arıburnu'nda gösterdiği bu başarı onun Çanakkale Savaşlarında haklı olarak büyük bir ün kazanmasına neden olmuştur. Onun adı Arıburnu ile özdeşleşmiştir.

Yinelersek, 19. Tümenin ileri görüşlü genç kumandanı (ileride Atatürk soyadını alacak olan) Yarbay Mustafa Kemal'in kendi inisiyatifini kullanarak 57. Piyade Alayı ile Conkbayırı bölgesine vaktinde yetişmesi Kocaçimen bölgesinin düşman eline geçmesine engel olmuştur.

Düşman bu bölgeyi hedefleyerek 7 Ağustosta Suvla bölgesine ikinci çıkartmasını yaptı. Bu arada bir Anafartalar grubu oluşturulmuş ve grubun sevk ve idaresi albaylığa terfi eden Mustafa Kemal'e verilmişti. 8 ağustos günü düşmanın Anzak Koloradusu hareketine geçerek Conkbayırı'nı almış, ancak Mustafa Kemal ve arkadaşlarını karşılarında bulmuşlardı. Böylece Arıburnu kesiminde 6-10 Ağustos günü akşama kadar süren muharebelerde, düşman birlikleri Türklerin savunma ve karşı taarruzları sonunda başarısızlığa uğramıştı.²²

21 Ağustosta yeniden taarruza geçen İngilizler, bütün mevzilerden atılmışlar ve 1915 yılının sonbahar ayları da kanlı, fakat neticesiz bir sürü savaşla geçmiştir. Churchill'in hatıralarında belirttiği gibi, "Türkler öyle bir savunmaya giriştiler ki canlarını veriyor ama, vatan topraklarından bir karış bile vermiyorlardı." Aruk emellerine ulaşamayacaklarını anlayan İngilizler ve Fransızlar, 19 Aralık 1915'ten itibaren Çanakkale cephesindeki askerlerini geri çekmeye başlayarak, 8-9 Ocak 1916'da bu bölgeyi tamamen boşaltmışlardır.

Sonuç olarak, sekiz ay ondört gün süren Çanakkale Muharebelerine, İngilizler 410.000, Fransızlar 79.000 olmak üzere yarım milyona yakın asker göndermişlerdir. Bu kuvvetlerden, İngilizler 205.000, Fransızlar 47.000 kişi

²¹ Demir Uğur, *Mustafa Kemal Arıburnu'nda Sergisi*. TTK Basımevi, Tarihsiz. Plan ve Resimler için bkz.

²² Karakaya, a.g.m., s. 73-74.

zayıat vermişlerdir. Türk birlikleri ise 700.000 civarındadır. Genellikle kısım kısım kullanıldığından zayıatın belirlenmesi güçleşmiş ve 190.000 ile 350.000 arasında çeşitli rakamlar ortaya atılmıştır. ATASE'nin tespitine göre 213.882 şehit verdik.²³

"Halifelik merkezini ve Halifeyi işgalcilerden koruyan bu zafer, emperyalistlerin yenilebileceğinin işaretini daha o zaman vermişti. İslam dünyası Avrupa'nın gerçek yüzünü görmüştü". Kiminle savaşacaklarını bilmeyen müslüman sömürge askerleri, Çanakkale'de Osmanlı ile savaşuklarını cep-hede ezan sesini duydukları zaman öğrenmişlerdi. Savaş içinde Türklere duyulan ilgi, zaferle İslam aleminin gözlerinin Anadolu'ya çevrilmesine vesile oldu. "Bağımsızlık hareketleri canlandı. Sömürgeciler itibar kaybettiler".²⁴

Bu zafer için Türk milleti önemli bir bedel ödemiştir. Hemen hemen her evden bir ya da iki şehit verilmiştir.* 3 yıl süren Kurtuluş Savaşı'nda Büyük Taarruz'da ordumuz ancak 100.000, kaybımız 40.000 idi. Çanakkale Savaşı, özellikle bir yedek subay savaşı halinde cereyan etmiş, onbinlerce Türk aydınını yok etmiştir.²⁵

Bu savaş dünyada da büyük yankı uyandırmıştır. Bunun çarpıcı bir örneğini Avustralya'da görüyoruz. *Battle of Broken Hills*/Broken Hills Savaşı adıyla resmi Avustralya harp tarihine giren bir olay vardır. 1915 yılı Ocak ayı başlarında Avustralya'da Silve City'de yaşayan Abdullâh adlı bir kasap ve Kul Mehmed adlı bir dondurmacının Avustralya'ya bir harp ilanı vardır. Balkan Savaşı sırasında Türkiye'ye dönüp gönüllü olmak isteyen bu iki insanımız I. Dünya Savaşı'na da girilince işlerini uzatan, "yollar kapalı" cevabı veren Avustralya'ya kendi başlarına savaş ilan ederek Broken Hills dağlarına çıkıp dağları tuttular 1200 kişilik bir trene ateş açtılar. Pek çok ölüm ve yaralama oldu. Bir taburluk güç kadar korku saldılar ve şehid oldular. Oralarda Türk cesaretini bir efsane haline getirdiler.²⁶

* Rahmetli babam Osman Hocanın amcası Bozöyük Akçapınar Köyü'nden Emin oğlu İbrahim de bu 250.000 şehitten, adsız kahramanlardan biridir. Geride kalan nişanlısının da şehadete hürmeten evlenmediğini büyüklerimiz anlardı.

²³ Zekeriyâ Kuşun, "Çanakkale," *TDVİA*, C. 8, s. 205-208.

²⁴ Rahmi Doğanay, "Çanakkale Zaferi'nin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Sonuçları", *Anatürk Yolu*, C. III, sayı 12, Kasım 1993, s. 365.

²⁵ Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, İstanbul 1983, C. VII, s. 294'ten aktaran R. Doğanay, y.a.g.m., s. 369.

²⁶ Hikmet Feridun Es, "Avustralya'da Çanakkale", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 5, Haziran 1961, s. 10-14'ten aktaran, R. Doğanay, y.a.g.m., s. 370.

Gelibolu'nun bizim tarihimizde ayrıcalıklı bir yeri vardır. Bizim Avrupa'ya geçimizdeki ilk bölgesidir. Avrupa kıtasında sahip olduğumuz ilk topraktır. Avrupa'ya atığımız ilk adımdır. 1354'de Gazi Süleyman Paşanın aldığı bu vatan parçasının çiğnetilmemiş olmasıyla Çanakkale zaferi önemlidir.

Bundan bir yıl önce, Türk ordusu tarihinin en büyük hezimetini yaşamıştır. Üç hafta içerisinde bugünkü topraklarımızın 1/5'inden daha fazla toprak 167.000 km², 33 vilayet, 158 ilçe, 6.5 milyon nüfus bir başka ifadeyle Meriç Nehri'ne kadar Avrupa'daki toprakların tamamı kaybedilmiş ve ordu da elden çıkmıştır. İşte bu darbeden sonra Türk ordusu gerçek anlamıyla ordu olabilmek için büyük bir çabaya girişmiştir. Bir yıllık sürede bu kara lekeyi silecek ve zafer kazanacak güce erişmiş ve kazandığı zaferle Türkün gerçek kudret ve kabiliyetini ortaya koymuştur.

Şunlar da elde edilmiştir. Millî Mücadele ruhunun ilk meşaleleri burada yakıldı. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk temel taşları ve Mustafa Kemal (Atatürk) burada milletimizin kazancı oldu.

Atatürk'ün üstün özellikleri bu muharebeler sırasında su yüzüne çıkmış ve milletin dikkatini çekmiştir. Henüz o sıralarda bile "İstanbul'u kurtaran kahraman", "payitaht kurtaran kahraman" ünvanlarıyla anılmaya başlar, *Harp Mecmuası*nda 2. ve 4. sayılarda boy boy resimleri çıkar, efsaneleşir.²⁷ Beklenen kahramanın o olduğu anlaşılır.

Peki Atatürk ne yapmıştır da efsanevi kahraman, millî kahraman olarak Türk milletinin gönlüne girmiştir. Nasıl kahraman olmuştur. 20 Tümen, 39 tümen Komutanı, 10 Kolordu, 52 Alay, 104 Alay Komutanı, 18 Kolordu Komutanı, 2 Ordu Komutanı, binlerce subay, yüzbinlerce ecdat bu savaşlara katılmıştır. Bu büyük zaferde şimdi rahmet ve şükranla andığımız pek çok büyüğümüzün payı vardır. Şan vererek bu zaferi kazanmışlardır. Durum böyleyken nasıl oluyor da Atatürk ön plana çıkıyor? Sonradan mı zafer üzerine fatura ediliyor?²⁸

Tabii ki sonradan değil. Özetemeye çalıştığım savaşlardaki rolü ve 1915 yılında *Harp Mecmuası*'ndaki resim ve yazılardan sonra ünü iyice artar, muharebelerin ilk iki ayı içinde başarılarından dolayı Albaylığa yükseltilir. 3

²⁷ İsmet Görgülü, "Çanakkale Zaferi ve Atatürk", *Atatürk Yolu*, C. IV, sayı 16, Kasım 1995, s. 493.

²⁸ Görgülü, y.a.g.m., s. 494.

madalya ve nişan verilir. İki önemli görev teklifi yapılır. İlki, kendisi daha tümen komutanı iken Temmuz 1915 ortalarında Trablusgarb'a Ordu Komutanı yetkisiyle ve tuğgeneral/mirliva rütbesiyle gitmek arzusunda olup olmadığı sorulur. İkinci ise, Anafartalar Grup Komutanı iken 1915 Ekiminde Irak Ordu Komutanlığı teklifidir.

Devleti yönetenlerin Atatürk'e bakış açısını sergileyen bu örneklerle, gazetecilerin, yazarların aldıkları mülakatları da eklersek, 28 Ocak 1916/15 Kanun-i Sani 1331'de Edirne'de Fatih gibi karşılanışını (Orgeneral İzzettin Çalışlar'ın günlüğünde anlatılan), H. Cemal adlı bir subayın 1915'de yazdığı "*Ulu Cenk*"de ayrı başlıkla anlatmasını ve *Yarıncı Harbiye Nazırımız* demesini katarsak hakkının daha o zamanlarda teslim edildiğini görürüz.²⁹ Zafer kendisine sonradan atfedilmemiştir.

Atatürk'ün İstanbul'u beş defa kurtardığını da görüyoruz ki, bunun sonucunda kendisine yukarıda da belirttiğimiz gibi *İstanbul'u kurtaran kahraman*" denilmiştir. Atatürk, gerçekte Çanakkale'de mağlubiyeti önlemiştir. Çanakkale'de mağlubiyet demek ise İstanbul'un düşmesi anlamına geldiği için "*İstanbul'u kurtarmıştır*" demek doğru olur. Atatürk muharebelerin ilk günü olan 25 Nisan 1915'te tam düşmek üzereyken Conkbayırını düşmandan kurtarmıştır. 7 Ağustos 1915'te Conkbayırının düşmesini ikinci kez önlemiştir. 10 Ağustos 1915 tarihinde düşman üzerine ani bir baskın düzenleyerek Conkbayırını dolayısıyla İstanbul'u 3. kez kurtarmıştır. Sağ göğsünden bir şarapnel parçası ile vurulması ve cep saati sayesinde kurtulması bugünkü muharebede olur. İstanbul'u diğer kurtarışları ise 9 Ağustostaki Birinci Anafartalar ve 21 Ağustostaki İkinci Anafartalar Zaferi ile olmuştur.³⁰

Başta da belirttiğimiz gibi, 13 Ocak 1915 tarihinde Londra'da yapılan Savaş Konseyi toplantısında Churchill Çanakkale hareketinin başsavunucu olarak ortaya çıkmış ve elinde Çanakkale ve Marmara Denizi haritaları ile ateşli bir biçimde Çanakkale'nin geçilmesi ve İstanbul'un alınması için bir deniz harekatı düzenlenmesini savunmuştur.³¹ İşte bu örnekte de açıkça görüldüğü gibi, Çanakkale Zaferi gerçekten de İstanbul'un geleceği açısından çok önemli olmuştur ve en azından o tarihlerde İstanbul'un düşman eline geçmesine mani olunmuştur.

²⁹ Görgülü, y.a.g.m., s. 495-496.

³⁰ Görgülü, y.a.g.m., s. 497, 498, 499.

³¹ *Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi*, C. II, s. 389.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Çanakkale Zaferi'ndeki payı ve yeri bu kadarla sınırlı değildir. Saatlerce üzerinde konuşulacak boyuttadır. Fakat bu kadarı bile gösteriyor ki, Çanakkale Zaferi'nin mimarı ve kilit adamı Mustafa Kemal Atatürk'tür.

